

VÝVOJ DOMU ČP. 126 V PLZNI

POKUS O INTERDISCIPLINÁRNÍ PRŮZKUM PAMÁTKY

JAN ANDERLE - RADEK ŠIROKÝ

ÚVOD

Význam propojení archeologického a stavebně historického poznání pro studium městských domů je znám již delší dobu,¹⁾ v praxi památkové péče ale není tato spolupráce ještě zdaleka běžná. S posunem zájmu archeologie do období novověku, který je možno v současné době pozorovat, nabývá požadavek těsnějšího provázání obou těchto historických subdisciplín na stále větší naléhavosti. Výzkum plzeňského domu čp. 126, který je pokusem o těsný souběh obou zmíněných úhlů pohledu, prokázal, že archeologicky lze kromě nejstarších dějin objektu velmi účinně zkoumat i novověký vývoj domu, samozřejmě pouze ve spojení s rozbořem nadzemní části stavby. Podmínky pro výzkum uvedeného domu ale zdaleka nebyly ideální, poznání by bylo třeba prohloubit uplatněním dalších speciálních průzkumů, což nebylo umožněno. Přesto nebo spíše právě proto se domníváme, že jde o důležitý příspěvek k metodice památkových průzkumů.

Plzeňský dům čp. 126, který se dochoval v pozdně barokní podobě, se nachází na rohu Františkánské a Bezručovy ulice. V současné době je propojen a společně užíván se sousedním objektem čp. 149. Podnětem k poznání historického vývoje domů se stala razantní rekonstrukce tohoto komplexu, která byla provedena v roce 1999. Tato práce je zaměřena především na rozbor vývoje domu, jejím cílem není vyčerpávající rozbor pozdněbarokní stavební fáze či jejích mladších úprav.²⁾

Nárožní dům čp. 126 se v kontextu parcelace bloku jeví jako retardovaný pozůstatek dříve rozsáhlejší dispozice.

Obr. 1: Plzeň, výřez z indikační skici stabilního katastru (1839). Dům čp. 126 označen šipkou (SÚA Praha, IS, Plz 368).

Nejpozději od 16. století existoval v sousedství domeček čp. 127, který měl velmi úzkou parcelu, jež byla poněkud rozšířena teprve roku 1815 koupí části pozemku od čp. 128 (obr. 1, 2, 17).³⁾ Domníváme se, že původní parcela čp. 127 náležela v počátcích města k nárožnímu domu čp. 126. Jednalo se tedy pravděpodobně o dům na široké parcelě se střední síní či průjezdem, s hlavním jádrem v nárožní poloze a se subalterním jádrem v prostoru pozdějšího čp. 127.

1) Srov. především J. Klápště - J. Muk, Studie o středověkém domě z Mostu (čp. 226), Památky archeologické 79/1988, s. 199 - 240.

2) Zmíněné průzkumy byly zpracovány pro oba dva propojené domy. Tato práce se však zabývá pouze nárožním domem čp. 126, jehož zkoumání přineslo překvapivější výsledky.

3) F. Macháček, Městský dům, in: Dvě studie k dějinám Plzně a Plzeňska, Plzeň 1931, s. 51.

V evidenci písemných pramenů je sledovaný dům poprvé zachycen k roku 1594, kdy jej vlastnil Lukáš Holý (Herš). Roku 1615 jej výměnou získala Mandaléna Pechovská z Dubnice, při této příležitosti byl oceněn na 315 kop. Její majetek byl však zadlužen, takže v roce 1624 byl dům v ceně 215 kop předán jednomu z věřitelů, pozouněrovi Janu Heroltovi. Cenový skok je dokladem toho, že dům byl patrně značně zchátralý. Roku 1639 jej koupil jirchář Petr Milpergr, v jehož rodině dům zůstal až do roku 1667. Po několika změnách majitelů se v roce 1726 stal majitelem nemovitosti pekař Tomáš Čada. Zvýšení ceny z 400 míšeňských kop v roce 1713 na 1200 zlatých v roce 1726 dokládá, že dům byl tehdy přestavěn. Roku 1772 je doložen další pekař Josef Nečas, v jehož rodině dům zůstal až do roku 1808. Snížení ceny z 1300 zlatých v roce 1730 na 700 zlatých roku 1772 a opětovné zvýšení na 4000 zlatých roku 1800 je velmi pravděpodobně odrazem dalšího zchátrání a následné přestavby objektu. Popis z roku 1834 odpovídá dochované podobě domu. V souvislosti s adaptací na vinárnu v roce 1967 byl zastropen dvorek a bylo realizováno propojení přízemí se sousedním objektem čp. 149.⁴⁾

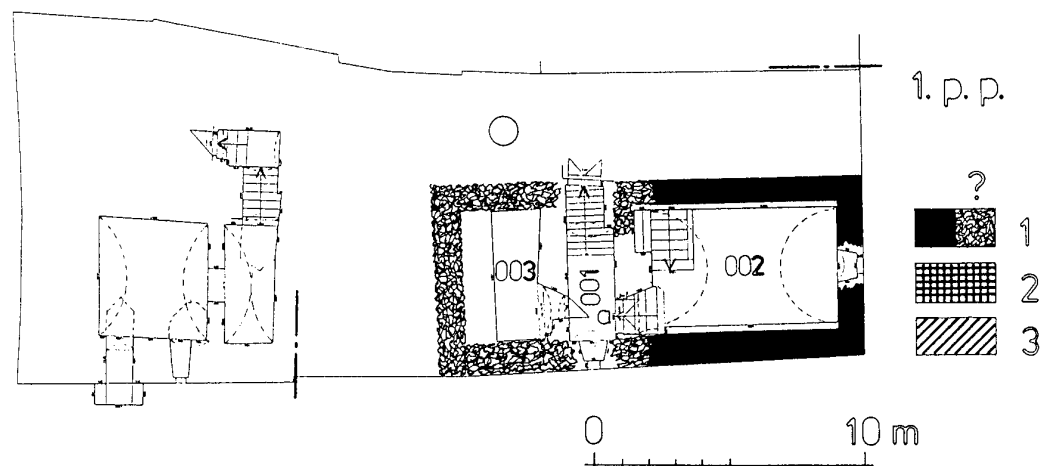
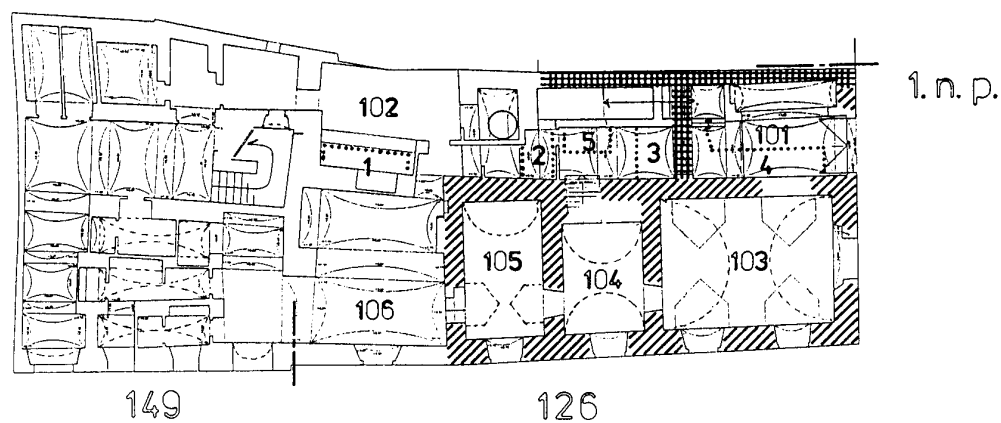
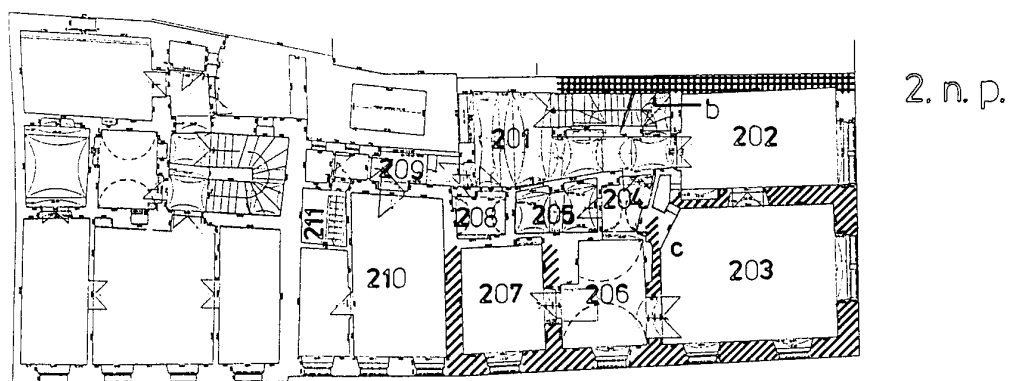
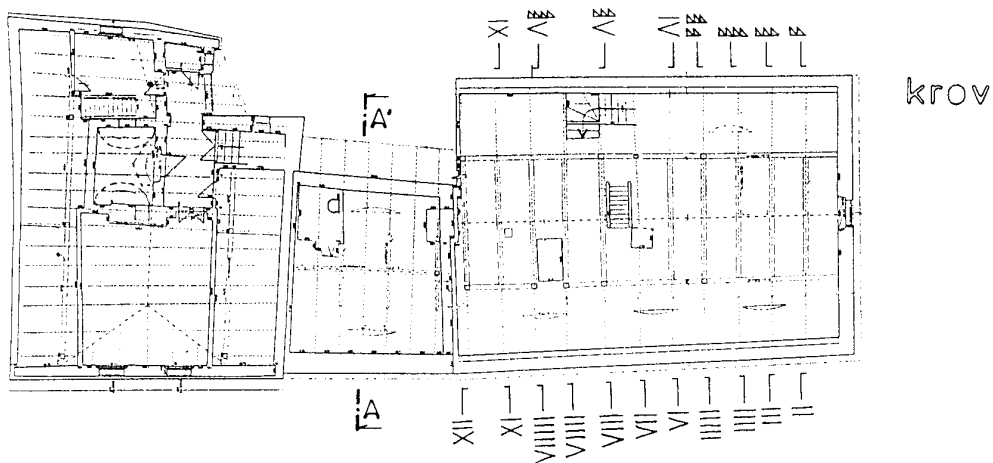
Dochovaná podoba domu

Dochovaná pozdněbarokní dvoutraktová dispozice domu (obr. 3) se skládá z jádra v nárožní poloze a z průjezdové komunikační části při severní parcelní hranici. Levý nárožní trakt je podsklepen v první úrovni suterénů. Tyto první sklepy byly komunikačně spojeny s druhým patrem podzemních prostor, které jsou nyní nepřístupné. Popisovaný dům zahrnuje dvě nadzemní podlaží. Západní partii čp. 126, která navazuje na sousední objekt čp. 149, je v prvním patře výškově uspořádána odlišně od hlavní, nárožní části objektu a je opatřena samostatnou sedlovou střechou orientovanou podélně s frontou Bezručovy ulice. Při menší hloubce traktu této části zbýval za ní malý dvorek, zrušený teprve při adaptaci v roce 1967 (obr. 1). Nárožní dům, krytý rovněž sedlovou střechou, je obrácen štítem do Františkánské ulice, kterou je třeba z hlediska organismu města vnímat v porovnání obou dotčených komunikací jako významnější, protože měla přímý kontakt s hlavním náměstím. Uliční fasády rožní části domu vyrůstají z jednoduše předsaženého soklu, nad přízemím probíhá jednoduchý

Obr. 2: Plzeň, průčelí domů čp. 126 a 127 z Františkánské ul., před rokem 1911 (ZČM v Plzni, repro K. Kašák).

4) Dějiny domu nebyly zpracovány formou standardní archivní rešerše. Uvedený přehled vychází z publikované literatury (F. Macháček, Plzeň za války třicetileté I., sborník Městského historického musea v Plzni 8/1923, s. 69 - 71; F. Macháček, cit. v pozn. 3, s. 51) a z kartotéky výpisů z městských knih v Archivu města Plzně.

Obr. 3: Plzeň, čp. 126. Půdorys domu ve třech řezových rovinách s vyznačením interpreta-ce stavebního vývoje, náleží SHP a sondí archeologického výzkumu.

- 1 - gotické zdivo,
- 2 - pozdně renesanční zdivo (?),
 - 1. dispoziční změna,
- 3 - předpokládána 1. barokní etapa, 2. dispoziční změna,
 - a - pozdně gotický portál v sekundární poloze ve sklepe,
 - b - očazená plocha na parcelní zdi,
 - c - stratigrafie připojení kamenn,
 - d - vazný trám s dokladem starší lehké konstrukce dvorní stěny, 1 až 5 - sondy archeologického výzkumu, rozsah vyznačen tečkovaně. Studna označena kroužkem.

(kresba J. Anderle).

Obr. 4: Plzeň, čp. 126. Průjezd v době archeologického výzkumu (foto R. Šíroky, 1999).

kordon, hlavní římsa s vyloženou deskou vrcholí výrazným odsazeným čtvrtobloukem. Nad římsou se v hlavním průčelí zvedá štít s umírněnými volutovými křídly a ústředním půlkruhovým tympanonem. Je prolomen podávacími dveřmi, nad nimiž se nachází malý otvor pro vysunutí jeřábu, trámku s kladkou. Toto průčelí má dvě osy, v pravé se nachází portál s dochovanými pozdně barokními vraty. V patře v obou osách vystupují podvojná okna, mezi nimiž byl původně osazen svatý obraz (obr. 2). Průčelí do Bezručovy ulice je členěno čtyřmi osami oken, v patře se v ústřední poloze nacházel rovněž svatý obraz.

Na pravou stranu průjezdu v severním traktu (101), který byl sklenut plackovými klenbami, bylo vloženo schodiště do prvního patra, po jeho levé straně se nacházel vstup do sklepa (obr. 4). Přízemí levého traktu bylo tvořeno trojdílnou, hloubkově uspořádanou dispozicí, jejíž přední místnost (103) byla propojena s průjezdem. Všechny tři místnosti byly zaklenuty valenými klenbami, v místnostech 103 a 105 s pětibokými výsečemi. Střední místnost byla černou kuchyní s dymníkem, jehož pozůstatky jsou dochovány v prvním patře. Na tuto trojdílnou dispozici navazovala hloubkově místnost (106) sklenutá plackovými klenbami.

Sklepy pod levým traktem kopírovaly dispozici přízemí. Schodiště z průjezdu ústilo do menší střední místnosti (001). Větší místnost v přední části (002), z níž vedl vstup do spodního patra sklepů, byla zahlobunena o cca 1 m níže. Zadní menší místnost (003) byla novodobě zcela přeměněna.

První patro pravého traktu bylo tvořeno světnicí v přední části (202) a síní klenutou plackovými klenbami, do níž

Obr. 5: Plzeň, čp. 126. Očázená parcelní zeď v 1. patře (foto J. Anderle, 1999).

ústilo schodiště z přízemí (201) a z níž vedlo schodiště na půdu. Dispozice levého traktu v podstatě kopírovala trojdílný rozvrh přízemí, ze zadní části této trojdílné dispozice byly však vyděleny tři menší místnosti (204, 205, 208) komunikačně propojené se síní. Zadní část levého traktu (210, 211) na trojdílnou dispozici přímo nenavazovala, měla výškově odlišnou úroveň a se vstupní síní byla propojena novodobou pavlačí (209). Většina místností v prvním patře měla jednotnou úpravu stropů. Pod dodatečně vloženým podhledem z kalených tyčí⁵⁾ byl zjištěn původně pohledový záklop barokního trámového stropu, jehož trámy byly zároveň vaznými trámy krovu (obr. 7). Zaklenuty byly pouze místnosti související s vývojem černé kuchyně (204 - 206, 208).

Sedlová střecha přední části domu měla hambalkový krov se stojatými stolicemi (obr. 9). Půda byla dvoupatrová, rozdělená bedněnými příčkami. Užší sedlová střecha nad západní částí domu měla rovněž hambalkový krov.

Stavebně historický průzkum

Stavebně historický průzkum⁶⁾ identifikoval několik významných dokladů podoby domu ve starších stavebních fázích. Především je třeba zmínit zlomky architektonických článků, druhotně použité v barokním smíšeném zdivu konstrukci přízemí i prvního patra. Jednalo se převážně o jednoduché pískovcové kvádry, v prvním patře byl nalezen

5) Tyče ovíjené slámou máčenou v hlině.

6) V jeho elaborátu jsou uvedeny podrobné výsledky včetně úplného popisu objektu (J. Anderle, Plzeň, čp. 126 a 149. Stavebně historický průzkum, nepubl. zpráva uložená v SÚA Praha, 1999).

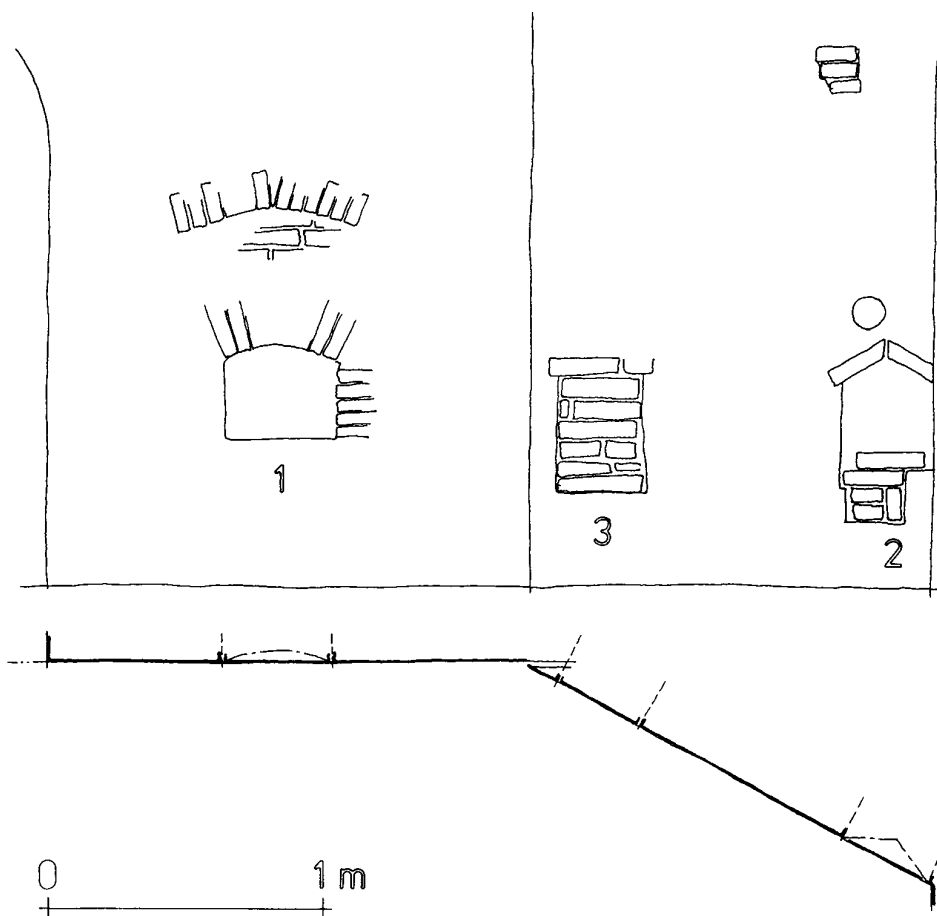
okosený překlad gotického okna s otvory pro mříž.

Dokladem předbarokních stavebních fází jsou především sklepy. Schodiště ze západní části průjezdu s kamennými vyšlapávanými stupni je zaklenuto plochou segmentovou klenbou. Východní stěna schodišťového prostoru je tvořena lomovým zdívem. Místnost pod schodištěm (001) je sklenuta valenou klenbou s patkami v nestejně výšce, v jižní zdi je prolomeno okénko se šikmými špaletami a prkenným překladem. S největší sklepní místností (002) je spojena otvorem, v němž je osazen pískovcový portál s křivou archivoltou (obr. 3:a). Na západní straně je široce okosený, okosení končí nad severní patkou oblým náběhem, na jižní straně je zakončení nezřetelné vinou dodatečného rozšíření světlosti pro dopravu sudů. Jižní stojka je pod patkou archivoly nastavena cihlou. Portál je pozdně gotický, křivost archivoly a cihla v jižní stojce jsou patrně dokladem sestavení v sekundární poloze. Místnost v nárožní poloze (002) je

zhloubena o cca 1 m níže. Je zaklenuta valenou klenbou nízko nasazenou na odsazené patce. Prostor vstupu ze střední místnosti je sklenut segmentově, výškový rozdíl je vyrovnán několika kamennými stupni. V severní zdi se nachází vstup do spodních sklepů, klenutý nesouměrným segmentovým pasem. Ve východní zdi místnosti je prolomeno okénko se šikmými špaletami a segmentovým záklenkem.

Další významná zjištění byla učiněna o severní parcelní zdi domu. Segmentová klenba ramena schodiště, které vede z průjezdu do prvního patra, je založena druhotně do severní zdi průjezdového prostoru. V prostoru vstupu na půdu v prvním patře byla na této zdi pod mladšími omítkami nalezena starší, jejíž povrch sledoval nerovnost líce a byl značně očazen (obr. 3:b, 5). V místnosti 202 bylo zjištěno, že severní zeď domu byla v prvním patře provázána se zdi průčelní.

Důležitým svědectvím o stavebních dějinách domu jsou stopy vývoje černé kuchyně v prvním patře, dochované v místnostech 203 - 206 a 208. Nejstarší článek tohoto vývoje představovala místnost 206 sklenutá barokní valenou klenbou z cihel, která byla poznamenána výrazným očazením. Nad klenbou byl povrch stěn rezný, bez pohledové úpravy. Vstup z průčelní místnosti (203) byl proražen dodatečně. Při západní zdi procházel místností dymník z černé kuchyně v přízemí. Mladším článkem vývoje černé kuchyně je sousední místnost 204 s valenou, cihlovou, silně očazenou klenbou. V její východní části se nachází starší komín s dvířky k obsluze kamen v místnostech 202 a 203 a další komín novodobý. Západní zeď místnosti je vložena

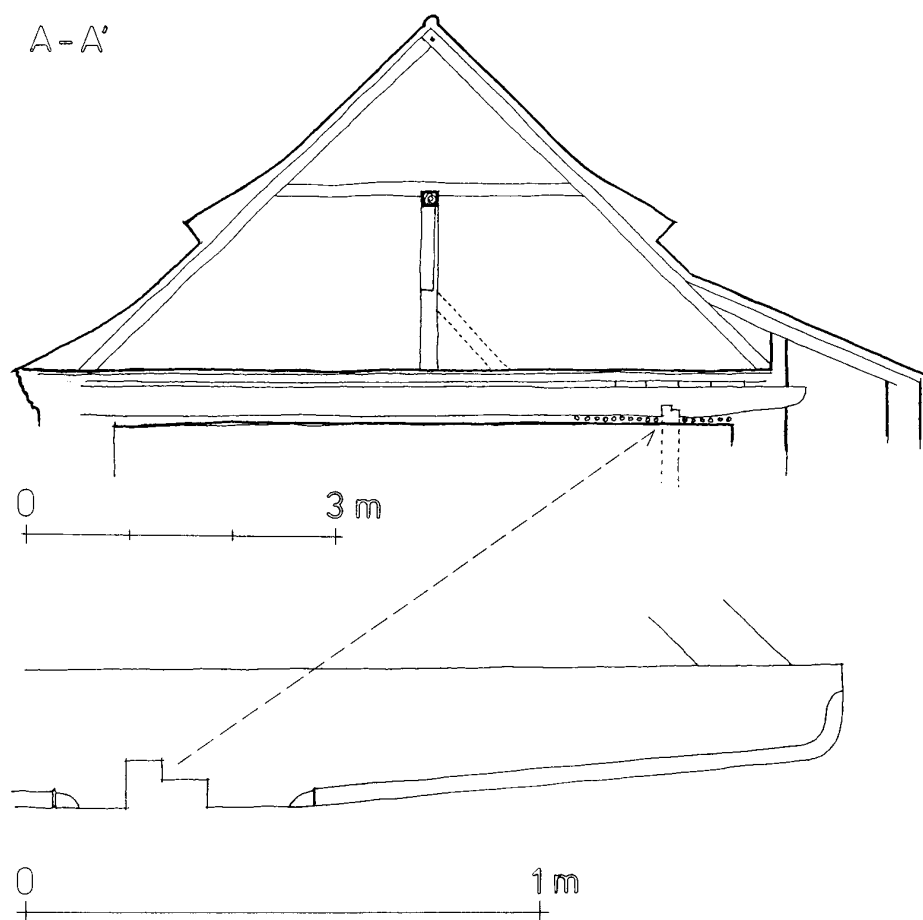
Obr. 6: Plzeň, čp. 126. Stratigrafie připojení kamen v místnosti 203 v 1. patře. Otvor: 1 - starší barokní, 2 - pozdně barokní, 3 - klasicistní (kresba J. Anderle, 1999).

dodatečně pod klenbu. Stratigrafie, důležitá pro poznání vztahu místností 204 a 205, byla identifikována v západní stěně přední místnosti levého traktu (203), kde se nacházelo několik otvorů k připojení kachlových kamen (obr. 3:c). Šikmý úsek této stěny je stratigraficky mladší, zabíhá pod něj starší omítka této zdi. Rovněž strop byl konstruován pro stavební fázi před vložením tohoto úseku. Nejstarší soustava otvorů k připojení kamen se nacházela v rovném úseku zdi poblíž vstupu do místnosti 206, dvě mladší připojení se nacházela v šikmém úseku zdi a vedla již do místnosti 204 (obr. 6). Sousední místnost 205 byla zaklenuta dvojicí hlubokých placek oddělených pasem. Jižní zeď ze smíšeného zdiva byla očazena a její líc zabíhal pod klenbu. Je tedy jasné, že valená klenba místnosti 204 původně zasahovala i do tohoto prostoru a placťová klenba byla vložena dodatečně v souvislosti s oddělením této místnosti. Tento zásah souvisel se zaklenutím sousední síně (201). Sousední místnost 208 je oddělena zdi ze smíšeného zdiva a zaklenuta valenou klenbou z cihel. Na jižní a západní stěně místnosti byly identifikovány náběhy starší valené klenby, která výrazně stoupala k východu. Souvislost této starší klenby s valenou klenbou v místnosti 204 není vyloučena.

Stavební vývoj zadní části levého traktu byl částečně objasněn průzkumem stropu v prvním patře. Široký přesah stropních vazných trámů staršího barokního stropu před severní stěnu chránil starší etapu pavlače. Zámky na spodku těchto trámů byly upraveny buď pro pozednici (na koruně skutečné zdi), nebo pro horní vodorovný prvek dřevěné stěny (roubené či hrázděné). Malá vzdálenost mezi zakončením

Obr. 7: Plzeň, čp. 126. Složení stropu v místnosti 202 v 1. patře (foto J. Anderle, 1999).

Obr. 8: Plzeň, čp. 126. Řez krovem nad západní částí domu s detailem vazného trámu (kresba J. Anderle).

okosení trámu v interiéru místnosti 210 a na vnějšku stavby je dokladem tenké, tedy nejpravděpodobněji dřevěné konstrukce starší fáze severní stěny (obr. 3:d, 8). Mladší konstrukce ze smíšeného zdiva byla postavena severněji.

Cenným dokladem starší stavební fáze je hambalkový krov sedlové střechy se stojatými stolicemi, které v plných vazbách podpírají šikmo zapažené stojky. Postaven je z te-

saných trámů, které jsou v čepch spojovány dřevěnými kolíky. Značení krokví a pásků vyřezanými číslicemi postupovalo od východního štítu a začínalo číslem 2, což znamená, že původní první vazba dnes chybí (obr. 3). Kromě toho je na vaznicích u východního štítu zachován dlab pro pásek, kterým býval zavětrován štenýř východní plné vazby, která byla odstraněna (obr. 10). Místo plné vazby jsou zde dnes vaznice dodatečně podepřeny šikmými vzpěrami. Západní plná vazba je narozdíl od ostatních doplněna v horním patře o horní hambalek. Jeho prvořadá funkce nespočívala v rozepření krokví, jak tomu je obvykle. Zde měl v první řadě poskytovat oporu bednění štítu, po kterém se na západní straně plné vazby, zejména na jejich obou hambalcích, hustě zachovaly ručně kované hřeby. Západní štít, současný se stavbou dnešního krovu, byl tedy bedněný. Východní štít ze smíšeného zdiva je vůči konstrukci krovu dodatečný. Nahradil na tomto místě krajní plnou vazbu krovu. Také východní štít byl tudíž dřevěný, bedněný na východní plnou vazbu krovu.

Archeologický výzkum

Záchranný archeologický výzkum⁷⁾ se soustředil především na průjezd, dotkl se však i plochy dvorku (obr. 3:2-5). Vývoj plochy průjezdu (sondy 2 - 5) byl rozčleněn do šesti stratigrafických horizontů (obr. 11, 12).

1. Nejstarší stratigrafickou jednotkou byla ve všech sondách vrstva prachovitěho půdního typu (17), která nasedala na podloží. Její povrch byl zjištěn v úrovni 311.50 - 311.70 m n. m.

2. Další vývojový horizont byl tvořen cca 50 cm mocným souvrstvím, které bylo v jednotlivých sondách různou měrou porušeno

mladšími zásahy. Nejstarší ulehklá písková vrstva (37) byla následována tenkou prachovou úrovní (36), na které byla v sondě 2 nalezena plošně omezená propálená pra-

7) Podrobný popis výzkumu a získaných nálezů obsahuje nálezová zpráva (R. Široký, Plzeň, Moravská vinárna čp. 126 a 149, Františská 10 a Bezručova 4), nepubl. nálezová zpráva o záchranném archeologickém výzkumu, archiv společnosti Archaia, čj. P9/99, 1999).

chová vrstva s uhlíky (27) lemovaná drobnými kúlovými jamkami (28 a - f). Do vrstvy 37 byla v sondě 3 zahlobena poměrně mělká jáma pravidelného půdorysu (53). Byla zaplněna ukládáním nečistot (49) a deprese vzniklá poklesnutím výplně byla vyrovnána pískovým horizontem (48). Další vývoj byl tvořen dvěma vrstvami především pískových či písčitých komunikačních úprav (26, 48, 22, 46, 20) a vrstvami nečistot, které se na nich uložily (21, 23, 45, 47).

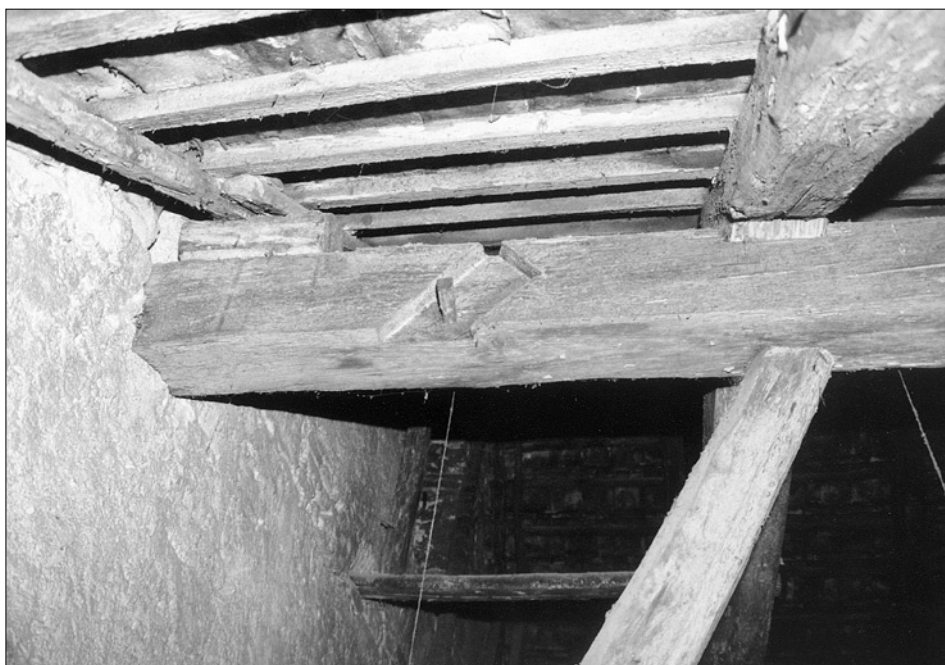
3. Všechny další stratigrafické fáze se na lokalitě projeví zhlubováním různých struktur do tohoto výše popsaného souvrství. Nejstarší stratigrafickou jednotkou, která jej porušila, byl poměrně mohutný základový vkop (64) pro obvodovou zeď sklepa v přední části levého traktu (60). Z pozorování v sondě 4 vyplynulo, že při hloubení výkopu pro tento sklep bylo v přední části průjezdu plošně odstraněno starší souvrství. V západním profilu této sondy (řez E-F) základový vkop (64) starší vrstvy porušoval. Obvodová zeď sklepa (60), která byla vyzděna z arkózových kamenů a balvanů spojených nekompaktní maltou, je v průjezdu stratigraficky nejstarším zdivem. Je dochována pravděpodobně od domovního průčelí až po novější schodiště do sklepa (72), tedy v délce 900 cm. Poté, co byl do výkopu (64) vyzděn sklep (60), byl základový vkop zasypán heterogenním písčným souvrstvím (62 - 63).

V těsném sousedství sondy 2 byla při výkopu kanalizační rýhy odkryta studna (66 - obr. 3), jejíž základový vkop (65) protínal celé výše zmíněné souvrství. Po vyzdění válcového tělesa skládaného z arkózových kamenů a balvanů bez požití pojiva (vnitřní prům. 110 cm) byl základový vkop zaplněn písčitou výplní. Vnitřní prostor studny byl prázdný, její vnitřní líc byl sanován.⁸⁾

4. Další stratigrafická fáze je reprezentována lineárním výkopem (33), který byl zjištěn v sondách 3 a 5 a který rovněž porušoval celé starší souvrství. Probíhal rovnoběžně s osou průjezdu, byl zachycen v délce 380 cm a pokračoval dále na východ. V sondě 5 byl odkryt jeho konec, na který navazoval další kolmý výkop, který pokračoval za hranici sondy dále k jihu. Oba výkopy byly v rovině svého dna pro-

Obr. 9: Plzeň, čp. 126, krov předního domu, celkový pohled k západu (foto J. Anderle, 1999).

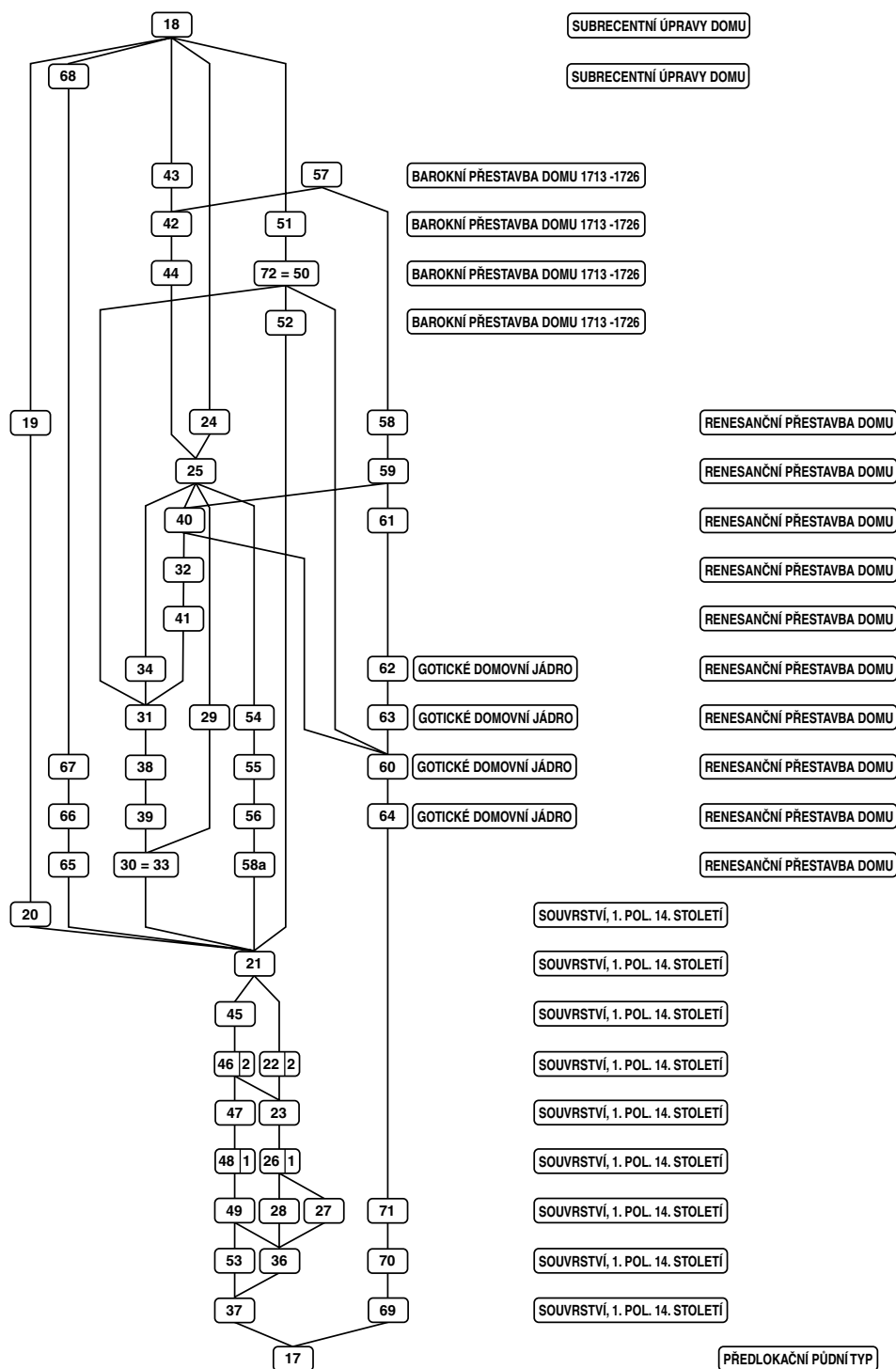

Obr. 10: Plzeň, čp. 126, krov předního domu, detail krovu při východním štítu s dokladem chybějící 1. plně vazby (foto J. Anderle, 1999).

pojeny dutinou. Z tohoto vztahu vyplývá, že obě zhloubeniny jsou současné a tvořily původně jeden celek. Na dně delšího výkopu (33) byly identifikovány zetlelé zbytky dřeva (39), které byly v sondě 5 překryty tenkou jílovitou vrstvou (38). Na bázi výplně tohoto soujámí (30 = 33) tvořené písčitými vrstvami (29, 34, 31) se projevovala dutina, která vznikla zmenšením objemu dřeva (39) během jeho tlení (obr. 12). K této fázi lze snad přiřadit i malou jamku (56a) vyplněnou písčitou výplní (54, 56) s proplástkem uhlíků (55).

5. Další dokumentovaná stratigrafická fáze převrstvila starší situace v přední části dnešního průjezdu. Nejprve byl na úkor staršího souvrství snížen terén a v této depresi (41) byla z lomového zdiva vystavěna zeď (40) kolmá k ose dnešního průjezdu. V době mezi vyhloubením výkopu a vý-

8) Byla prozkoumána při asanaci plzeňského historického podzemí. O případných nálezech z její výplně nejsou k dispozici žádné zprávy.

Obr. 11: Plzeň, čp. 126. Harrisova matice stratigrafických vztahů v sondách 2 - 5 v průjezdu.

stavbou zdi se uložila tenká písčité vrstva (32). Po založení zdi byl terén západně od ní zvýšen navážkou stavebního odpadu (25), do které byla položena dlažba z cihel (24), jež se však dochovala jen v torzu. Východním směrem navazoval na zmíněnou zeď (40) zbytek podlahy, reprezentované tenkou vrstvou jílu (61), v níž byly patrné stopy vytrhané dlažby (58). K této podlaze byla přitažena tenká vápenná omítka (59), jejíž fragmenty byly lokalizovány na zdech 60 a 40. Měla značně nepravidelný povrch, v podstatě vyplňovala jen nerovnosti líců obou zdí, jejichž kameny vystupovaly až k jejímu povrchu. Nesla pouze jednu vrstvu vápenného

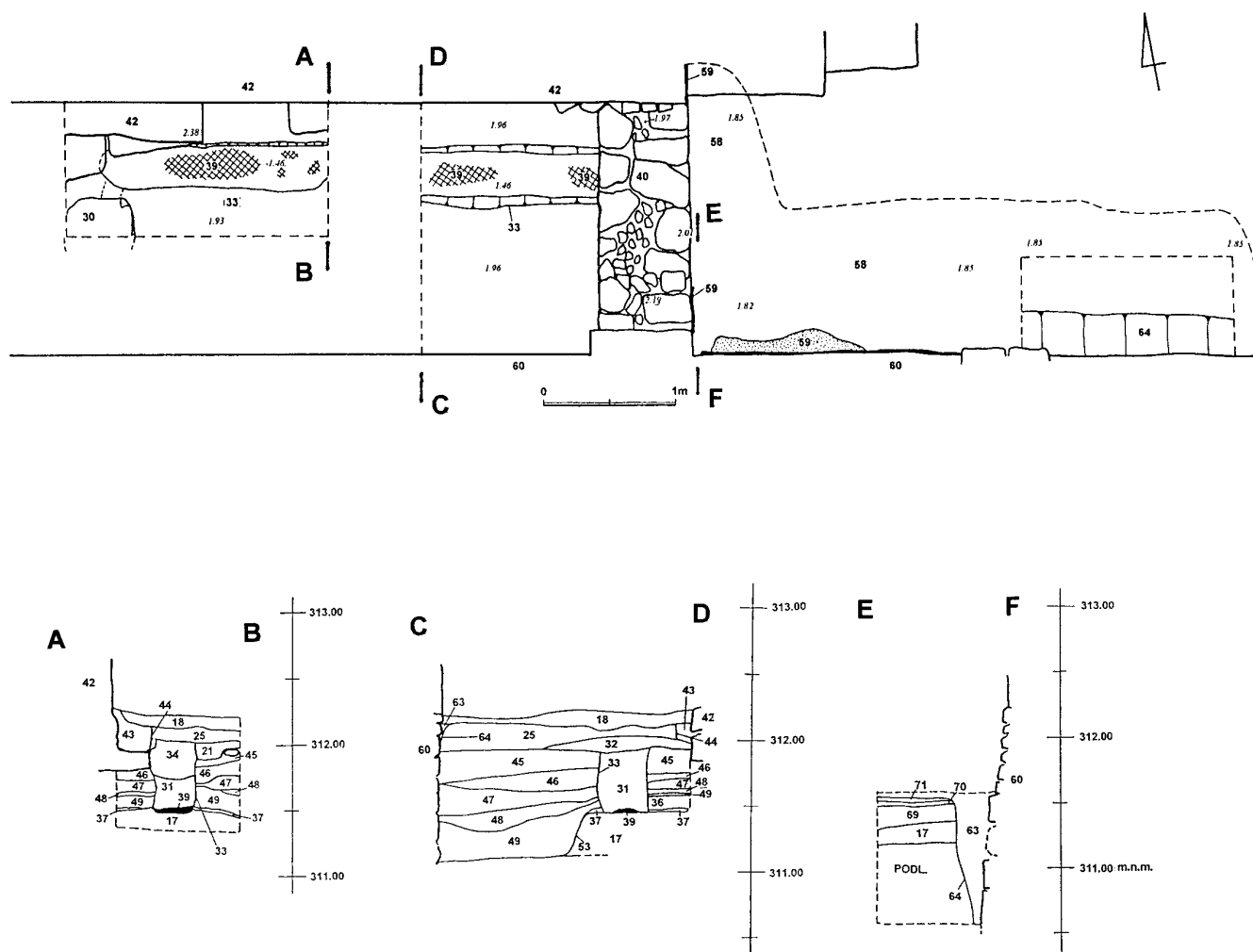
nátěru (obr. 14). Prostor definovaný zdi (40), zbytkem podlahy (61, 58) a omítkou (59) pokračoval za hranice sondy 4 dále k severu a východu (obr. 12).

6. Předposlední stratigrafická fáze přinesla zásadní změnu sledovaného prostoru. Po ubourání zdi 40 a vytrhání podlahy (58) v přílehlé prostře byly v zadní části průjezdu vyhloubeny základové vkopy (44, 52) jeho do dnes dochovaných obvodových zdí (42, 50). Obě tyto zdi byly vybudovány z lomového zdiva spojeného kompaktní maltou. Podle pozorování v sondě 3 nebyla zeď 42 související s tělesem schodiště do prvního patra s přílehlou starší zdi (40) provázána, byl zjištěn náznak vertikální spáry. Jak bylo zjištěno v sondě 5, základ zdi 42 byl poměrně mělký a ve spodní části byl rozšířen do předzákladu, který vyplňoval celý základový vkop. Bylo zde zjištěno ojedinělé druhotné použití kamene s vápenným náterem. Zeď 50 tvořila obvodovou zeď přílehlé zadní části sklepa, byla provázána se zdí fundamentu schodiště do sklepa (72). Mezi ním a starší zdi (60) byla jasně patrná vertikální spára. Při výstavbě tohoto fundamentu bylo zlikvidováno pokračování staršího výkopu (30 = 33). Po výstavbě obvodových zdí průjezdu (42, 50) byla uložena navážka stavebního odpadu (57) v přední části sjednocena jeho výšková úroveň (obr. 12).

V prostoru bývalého dvorku (sonda 1 - obr. 3:1) se do souvrství druhého stratigrafického horizontu zahlubovala větší jáma (09) zkoumaná pouze částečně. Ve spodní části jejího zá-sypu s nevýraznými přemístěnými doklady požáru (08) byl evi-

dován proplást vzniklý nepochybně zetlením zuhelnatělého dřeva (07). Svrchní část zá-sypu (05 - 06) obsahovala již četné doklady přemístěné požárové destrukce, vypálenou i nevypálenou mazanici a uhlíky. Tato situace byla překryta recentní podlahou (03 - 04). Do popsání historického souvrství byla zahloubena západní parcelní zeď domu z lomového zdiva (02; obr. 15).

Chronologická osnova vytvořená na základě rozboru keramiky nepostihla rovnoměrně všechny výzkumem definované stratigrafické fáze. Výrazné soubory reprezentovaly pouze souvrství druhé stratigrafické fáze. Hmotnostní za-

Obr. 12: Plzeň, čp. 126. Půdorys raně novověkých struktur v sondách 3 - 5 v průřezu s vybranými profily (kresba D. Mertl).

Ck	PM101	PM102	PM103	PM106	PM107	PM109	PM201	PM203	PM204	PM206	PM207	PM212	PM301	PM318
37	73%	5%	9%	1%		12%								
49	39%	11%	19%		15%			2%		8%		6%		
47	11%	11%	3%			75%								
21	7%	31%			15%	36%	6%	2%		3%				
08		7%			1%		3%	67%	6%	16%				
06		4%				2%					77%		9%	8%

Obr. 13: Plzeň, čp. 126. Hmotnostní zastoupení keramických tříd ve vybraných souborech.

stoupení keramických tříd⁹⁾ v jednotlivých vrstvách bylo vyhodnoceno v tabulce (obr. 13).¹⁰⁾

Počátek sledované chronologické osnovy se bezpochyby dotýká samých počátků města, soubory z vrstev 37 a 49 lze řadit k nejstarším plzeňským keramickým celkům. Pro toto datování je dokladem především jasná převaha keramiky pozdně hradištní tradice (třídy 101-103). Za výrazný archaický prvek lze považovat především hrubou třídu 101, jejíž zastoupení se v závislosti na stratigrafické pozici snižuje. Již v nejstarším souboru souvrství (vrstva 37) byla však zastoupena protoredukční třída 109, kterou lze jednoznačně posuzovat jako progresivní prvek související s počátky plzeňské městské řemeslné výroby. Její výrazný ná-

stup je zachycen souborem z vrstvy 47. Protoredukční keramika tříd 109 a 212 stojí na počátku vývoje, který s mezičlánkem tvořeným archaickým redukčním zbožím třídy 203 ústí do kvalitní redukce, zastoupené zejména třídou 201. Archaická redukce se objevuje už v souboru z vrstvy 49, kvalitní redukční keramika je zastoupena až v nejmladším souboru souvrství (vrstva 21). S počátky městské řemeslné produkce je velmi pravděpodobně spjata i světlá oxidační keramika třídy 206, která se poprvé objevuje v souboru z vrstvy 49. Chronologický význam další světlé keramiky třídy 107 nelze zatím postihnout. Třídy 107 a 206 je zřejmě nutné považovat za výrobky místních hrnčírů, marginálně zastoupené světlé třídy (106, 110) jsou naopak velmi pravděpodobně importy. Prokazatelně cizího původu je zlomek třídy 104 s výraznou příměsí stříbrné slidy. Archaickými výzdobnými prvky se zdají být rytá vlnice a vseky (obr. 16:1, 3 - 4), které se vyskytují jen ve dvou nejstarších souborech (37, 49). Rytá šroubovice je zastoupena průběžně.

9) Způsob definování a popis plzeňských keramických tříd uvádí K. Nováček, Středověký dům v Plzni. Archeologický výzkum parcely v Sedláčkově ul. 1 (čp. 187). Sborník Zápaadočeského muzea v Plzni - Historie 15/ 2000, s. 5 - 66.

10) Vzhledem k tomu, že výzkumem nebyl zachycen souvislý stratigrafický vývoj, nebyla k vyhodnocení keramické sekvence použita seriace.

Obr. 14: Plzeň, čp. 126. Pozůstatky zaniklé místnosti odkryté v přední části příjezdu (podlaha, omítka, přička), pohled od východu (foto R. Široký, 1999).

Za archaičtější lze v rámci sledované chronologické osnovy pokládat vzhůru vytažené (1601, 1603, 1612, 1614, 1615) a ovalené (1201, 1205, 1206) okraje,¹¹⁾ které se vázaly převážně na pozdněhradištní keramiku (třídy 102, 103). Naopak pro progresivní kvalitní redukční keramiku (třídy 201, 203) byla charakteristická prožlabená okruží (1401, 1405, 1406). Ve vrstvě 47 byl nalezen přeslen druhotně vybroušený ze střepu třídy 101 (obr. 16:2). Absolutní datování této části chronologické osnovy je třeba opřít především o srovnání se stejným způsobem zpracovanými celky z výzkumů domů čp. 187 a čp. 156.¹²⁾ Soubory z vrstev 37 a 49 obsahovaly archaičtější prvky než nejstarší celky z těchto výzkumů datované do druhé čtvrtiny 14. století, a lze je tedy datovat snad již do období výstavby vrcholně středověkého města v době kolem roku 1300. Charakter dalších souborů (47, 21) je srovnatelný s počátky keramických sekvencí na zmíněných dvou výzkumech. Další nárůst souvrství následoval tedy bez většího časového odstupu, k jeho uzavření došlo pravděpodobně nejpozději v polovině 14. století.

Keramické nálezy z výplně jámy v sondě I (vrstvy 06, 08) na první část osnovy plynule nenavazují. Pro datování je nej-

důležitější naprostá převaha vyspělejší redukční keramiky (třídy 201, 203, 204, 207) s dominantním zastoupením třídy 203. S prezencí málo obvyklé třídy 207 v souboru z vrstvy 06 souvisí nálezy okolnosti souboru, jedná se velmi pravděpodobně o požárem přepálený materiál náležející původně jiným redukčním třídám. Významný je nástup glazované keramiky (třída 301) v souboru z vrstvy 06. Fragment kameninového džbánu třídy 318 je importem z porýnského Siegburgu (obr. 16:7).¹³⁾ Charakteristická je výzdoba nádob jednoduchými radýlky (typy 05, 14, 15), pro datování má zejména význam nález nápisového radýlka vzývajícího Pannu Marii¹⁴⁾ ve vazbě na třídu 220 (obr. 16:8). Na redukční keramiku se vázala jednoduchá okruží (1401, 1402). Třída 203 byla reprezentována torzem menšího jednouchého hrnce s jednoduchým ovaleným okrajem (1201), zdobeného na podhrdlí jednou linií jednoduchého radýlka (obr. 16:6). Pokus o srovnání náplně tohoto horizontu se soubory z jiných výzkumů je ztížen způsobem jeho uložení, při němž bylo zjevně deformováno zastoupení jednotlivých tříd. Nástup glazované keramiky třídy 301 byl dosud kladen do druhé poloviny 15. století (5. fáze v čp. 187), její časnější výskyt však není vyloučen. Některé morfologické znaky (nápisové radýlko, torzo hrnku) mají své blízké analogie v souboru ze studny v Solní ulici, který je třeba datovat zřejmě před polovinu 15. století.¹⁵⁾ První polovině 15. století by odpovídala rovněž jednoduchost výzdobných prvků i okrajů (typ 14).

Závěr chronologické osnovy výzkumu tvořený soubory z vrstev 25 a 31 opět nenavazuje na vývoj dokumentovaný její předešlou částí. Oba soubory jsou nehomogenní, obsahují nezanedbatelný podíl intruze. Rámcově lze soubory na základě těchto znaků datovat do raného novověku, přesnější zařazení je zatím obtížné.

Vývoj domu

Výsledky uvedených průzkumů umožnily definovat a dostatečně popsat některé klíčové momenty stavebního vývoje, při pokusu o rekonstrukci vývoje domu byly však zjištěny i problémy, na které získaná pramenná základna nedává dostatečnou odpověď. O vývoji zástavby parcely před pozdně barokní přestavbou je tedy možno bezpečně konstatovat následující (obr. 3):

1. Překvapivě dobře bylo dokumentováno lokační osídlení parcely v první polovině 14. století. Vývoj sledovaného prostoru v tomto období bylo možno velmi dobře sledovat v archeologických sondách v průjezdu. Nedlouho po založení města, někdy kolem roku 1300, došlo k nejstarší komunikační úpravě terénu (vrstva 37). Záhy poté porušil tuto vrstvu zahloubený objekt (53) nejasného účelu, v jehož okolí docházelo na upraveném povrchu k ukládání nečistot (vrstva 36). Není vyloučeno, že se jednalo o pozůstatek obydlí nebo jiné stavby. K zániku a zasypání tohoto objek-

13) Kamenina byla v Siegburgu vyráběna od počátku 14. století. (H. G. Stephan, Die mittelalterliche Keramik in Norddeutschland (1200 - 1500), in: Aus dem Alltag der mittelalterlichen Stadt, Handbuch zur Sondernausstellung, Bremen 1983, s. 65 - 122). K českým nálezům např. V. Brych, Středověké nálezy z Emauzského kláštera ve sbírkách Národního muzea v Praze, Časopis Národního muzea - řada historická 155/1986, s. 13 - 28. Za upozornění na analogii děkujeme K. Nováčkovi.

14) Nápis lze číst jako ...♦ p mari ♦ p.... Jeho rozbor provedl J. Adámek.

15) B. Nechvátal, Středověká studna v Plzni Solní ulici, Praha, Archeologické studijní materiály 12/1976, č. kat. 32, 40, 50, 84.

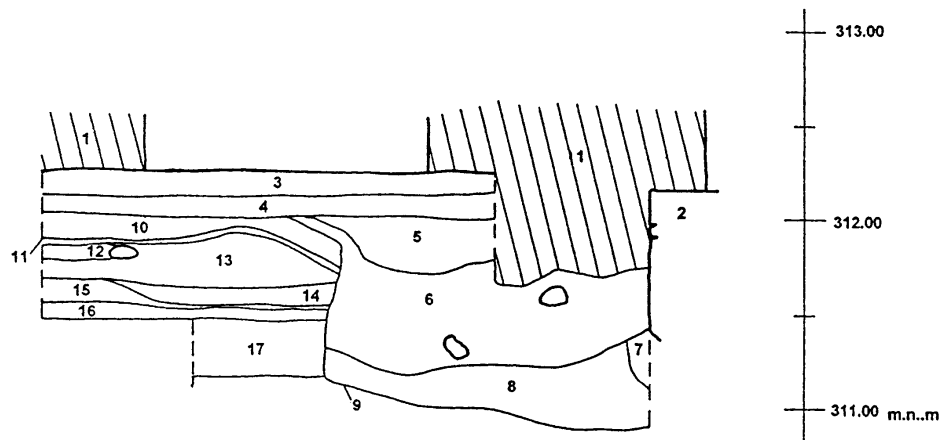
11) Typy okrajů byly definovány podle typáře publikovaného K. Nováčkem, cit. v pozn. 9, obr. 40.

12) K. Nováček, cit. v pozn. 9; R. Široký, K počátkům využívání městských parcel v Plzni. Archeologické výzkumu domů čp. 156 a 194, Sborník Západočeského muzea v Plzni - Historie 15/ 2000, s. 67 - 78.

tu nečistotami však došlo ještě v prvním či druhém desetiletí 14. století. Na zmíněné vrstvě nečistot (36) bylo založeno zřejmě nepříliš intenzivně užívané ohniště (27). Celá tato situace byla překryta další stabilnější komunikační úrovní (vrstvy 26, 48), na níž se znovu ukládaly nečistoty (23, 47). Někdy ve druhém či třetím desetiletí 14. století byla povrch zpevněn další písčitou komunikační úpravou (22, 46). Vrcholně středověký nárůst terénu byl uzavřen opětovným ukládáním nečistot (21, 45), které muselo být dovršeno nejpozději v polovině 14. století. Dobře dokumentovaný středověký vertikální vývoj není na sledované parcele možné konfrontovat s poznáním prostoro-rového uspořádání usedlosti. Výsledky výzkumu pouze naznačují, že zkoumaný prostor byl v první polovině 14. století spíše nezastavěný. Už v tomto období lze ve zkoumaném prostoru snad předpokládat průjezd. Zkoumaný postupný nárůst terénu je totiž analogický se situací, zjištěnou pro první polovinu 14. století rovněž na veřejných prostranstvích města.¹⁶⁾

2. Archeologickým výzkumem bylo doloženo, že zděné podsklepené domovní jádro v levém traktu vzniklo již ve vrcholném středověku. V průjezdu jsou jeho základy prokazatelně gotické v rozsahu zdi 60, tedy až ke schodišti do sklepa. Základový vkop byl zahloben do souvrství uzavřeného před rokem 1350, k výstavbě zděného obydlí tedy muselo dojít až po tomto datu. Domovní jádro v nárožní poloze bylo štítově orientované do Františkánské ulice. Je třeba předpokládat, že sklep byl původně plochostropý. Z porovnání s dalšími prozkoumanými plzeňskými gotickými nárožními domy¹⁷⁾ je možné předpokládat, že nárožní stavba byla pravděpodobně dvojdielná a že se na pravé straně průjezdu, v prostoru později odděleného čp. 127, nacházel druhý subalterní objekt. V zadní části parcely, na dvorku, zjištěný zahlobený objekt (09) je pozůstatkem lehčí (hospodářské?) stavby (obr. 17). Dobu jejího vzniku není možné určit, zanikla poměrně silným požárem někdy v první polovině 15. století. Vzhledem k poloze domu nedaleko městských hradeb by bylo možné hypoteticky uvažovat o souvislosti s některým obležením Plzně v době husitských válek.¹⁸⁾

3. Na počátku archeologicky zachyceného raně novověkého vývoje stojí výkop (30 = 33), který protnul průjezd gotického domu. Vedl z Františkánské ulice přibližně v jeho ose a pravoúhle se lomil směrem do suterénu. Dřevo, které do něj bylo uloženo (39), lze nepochybně považovat za zbytky dřevěného, velmi pravděpodobně vrtaného potrubí. Jednalo se tedy o vodovodní přípojku, která přiváděla vo-

Obr. 15: Plzeň, čp. 126. Jižní profil sondy 1 na bývalém dvorku (kresba D. Mertl).

du z uličního řadu do odběrového místa umístěného v zadní části levého traktu. V místě pravoúhlého odbočení nebyly nalezeny žádné stopy kovového spojovacího dílu. Znamená to, že byl použit způsob pravoúhlého spojení tzv. stojanem, který vyžadoval pouze dřevěné součástky.¹⁹⁾ Potrubí mělo patrně jílovou izolaci (38). Na základě materiálu ze zásypu lze uložení vodovodu datovat jen rámcově do raného novověku.

4. Při první zásadní přestavbě spojené se změnou dispozice domu byl zrušen průjezd a na jeho místě byly zřízeny dvě místnosti. Přední prostora je doložena zbytky kvalitní podlahy a interiérových omítek, zadní zbytkem méně kvalitní podlahy a očázenou vnitřní stěnou dymníku v patře. Nově vzniklý pravý trakt byl tedy patrový, v přízemí se v přední části nacházela výstavnější prostora, v zadní byla černá kuchyně. Zřízení těchto místností je stratigraficky mladší než položení vodovodní přípojky. Je nepochybné, že v této době byla již parcela zmenšena oddělením severní části, na níž vznikl dům čp. 127. V této fázi byl zaklenut sklep domovního jádra v levém traktu a byl do něj zřízen stávající vstup na západní straně, do nějž byl druhotně osazen pozdně gotický portál. Vzhledem k tomu, že tento vstup je ve vzájemném vztahu se schodištěm do spodního patra sklepů, je třeba předpokládat jejich vznik v této etapě. Charakter zjištěných omítek v průjezdu i detaily úpravy sklepa je v plzeňském prostředí možné považovat za renesanční prvky. Velmi pravděpodobně až při této přestavbě vznikla na dvorku nebo v zadní části pravého, z průjezdu vzniklého traktu studna. Vzniklá domovní dispozice musela být zpřístupněna průjezdem z Bezručovy ulice.

5. Při další přestavbě, zdá se, nemusela být stávající dispozice dotčena. V levém traktu je doloženo patrové trojdielné jádro, v prostřední části se dvěma černými kuchyněmi nad sebou. Místnosti v patře byly opatřeny záklopovými stropy. Nad průjezdem do Bezručovy ulice bylo zřízeno lehké, snad hrázdné patro. V této fázi byl také zřízen krov, který nesl bedněné štíty.

6. V relativní posloupnosti stavebního vývoje domu musela následovat druhá zásadní přestavba spojená se změnou dispozice. Místnosti v pravém traktu byly zrušeny a byl zde opět zřízen průjezd. S tím souviselo vybudování stávajícího nástupu do sklepa po levé straně průjezdu.

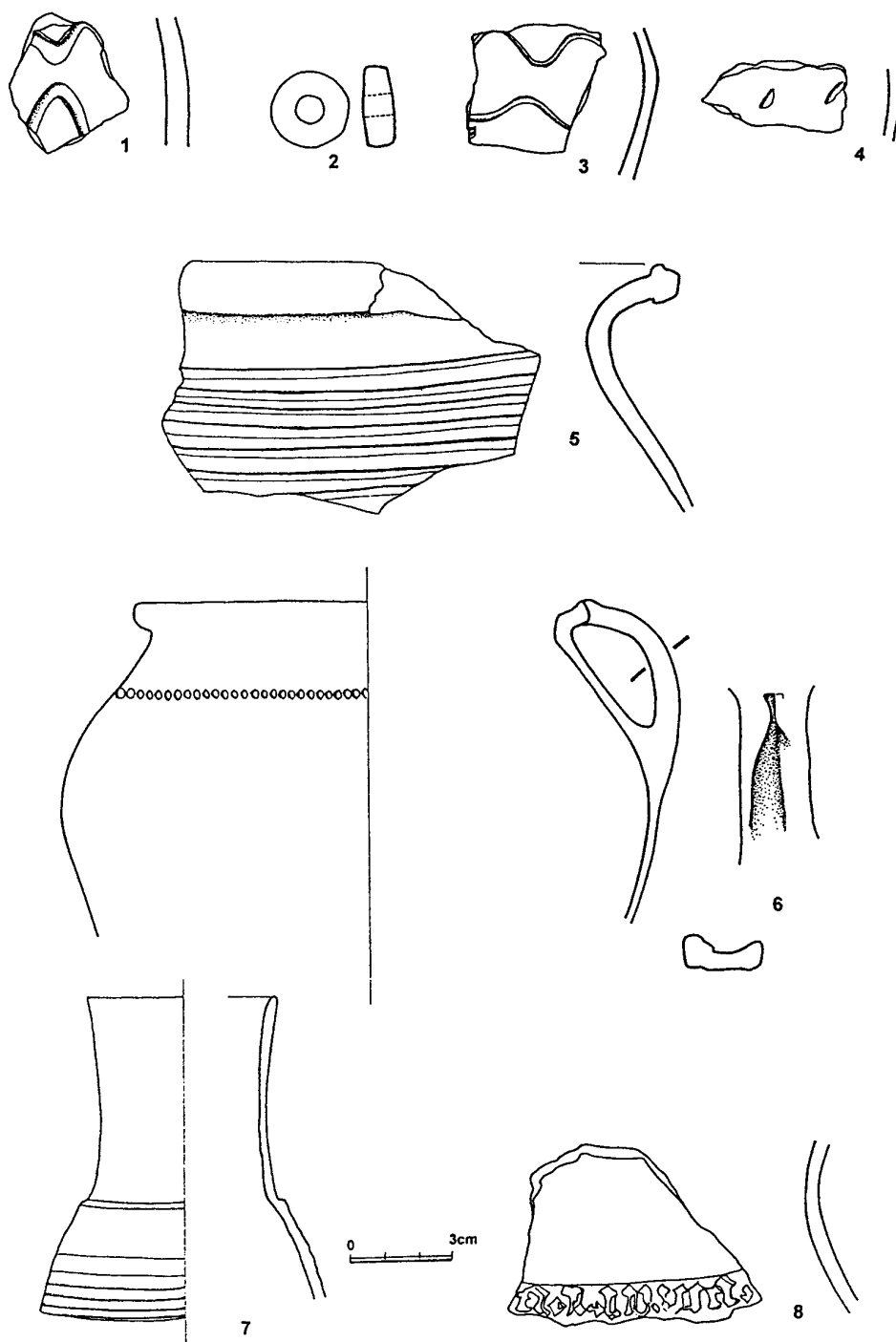
7. Při další přestavbě dostal dům nový zděný štít do Františkánské ulice a vznikla jeho dochovaná vnější podo-

16) Dosud nejlépe dokumentováno na náměstí Republiky, K. Nováček - R. Šíroky, Náměstí v Plzni ve středověku a raném novověku, Kultura středniewiecznego Slaska i Czech, Wrocław, v tisku).

17) Čp. 35 a 83 (J. Anderle, Dva plzeňské nárožní domy, Archeologia historica 17/1992, s. 91 - 97); čp. 187 (K. Nováček, cit. v pozn. 9).

18) Plzeň byla obléhána husity celkem čtyřikrát v letech 1421, 1427, 1431 a 1433 - 1434 (M. Bělohávek a kol., Dějiny Plzně I., Plzeň 1965, s. 79 - 84).

19) Tento způsob spojování popsal V. Huml, Vodovodní síť na Václavském náměstí v Praze v 15. - 17. Století, Český lid 62/1975, s. 225 - 227.

Obr. 16: Plzeň, čp. 126. Výběr nálezů ze středověkých vrstev. 1: Vrstva 37. 2: Vrstva 47. 3 - 5: Vrstva 49. 6: Vrstva 08. 7: Vrstva 06. 8: Vrstva 05 (kresba L. Nohovcová).

ba. V prvním patře byla zřízena nová černá kuchyně, část původní byla adaptována na obytnou místnost. Přízemí levého traktu bylo nově zaklenuto. Na základě rozboru vnější podoby domu lze tuto přestavbu považovat za pozdně barokní.

8. V dalším stavebním vývoji byla černá kuchyně v patře dále modifikována vydělením další místnosti na dvě menší prostory této funkce. K této fázi je nutné přiřadit definitivní úpravu průjezdu a vstupní síně prvního patra včetně vložení zděné konstrukce schodiště, které je spojovalo. Dalším podkladem pro datování je charakter plackových kleneb. Jejich datování však není zcela bez problémů, zejména tam, kde spolu konstrukčně a dobou vzniku souvisejí placky nad půdorysem blízkým čtverci s plackami nad pro-

táhlým obdélným půdorysem, které obvykle vyhovují mladší dataci až k polovině 19. století.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že v poznání vývoje domu zůstávají některá místa, jež jsou předmětem diskuse. V této souvislosti je třeba se nejprve věnovat datování a širšímu kontextu vodovodní přípojky. Počátky plzeňského vodovodního systému jsou kladeny krátce před rok 1532. K vybudování domovní vodovodní přípojky tedy muselo dojít po tomto datu. Hlavními odběrovými místy městského vodovodu byly kašny na náměstí. Po dlouhou dobu byla k dispozici jen jediná v severozápadním rohu náměstí, další byla vybudována po roce 1682 v jihozápadním rohu. Dům byl evidentně připojen na vodovodní řad, který procházel důležitější Františkánskou ulicí. Interpretačním problémem je zpráva z roku 1737, podle níž bylo františkánskému klášteru povoleno zřízení přípojky z mladší kašny. Pokud by tedy počátky vodovodního řadu ve Františkánské ulici byly spojeny s touto událostí, musela by být domovní vodovodní přípojka zřízena až po tomto datu. Je ale rovněž možné, že již dříve byl uliční řad napojen přímo na vodárnu, případně na starší kašnu. Zpráva z roku 1737 by se potom týkala pouze přestavby dosavadního vedení.²⁰⁾

S vodovodní přípojkou souvisí datování první dispoziční změny. Bez problémů lze stanovit terminus post quem této události, je jím zmíněný rok 1532. Nejasná je však horní hranice možného časového intervalu. Na

základě charakteru interiérové omítky a vstupu do sklepa lze tuto přestavbu klasifikovat jako renesanční. Uplatnění zmíněných prvků nelze však v konzervativním plzeňském prostředí vyloučit ani na raně barokních stavbách. V tom případě by mohla první dispoziční změna souviset s doloženými raně barokními úpravami. Řešení tohoto problému mohlo přinést dendrochronologické datování krovu. S raně barokní přestavbou lze spojovat zvýšení ceny domu mezi lety 1713 až 1726.

Ještě méně opor máme k datování druhé dispoziční změny, která znamenala návrat k původnímu průjezdové-

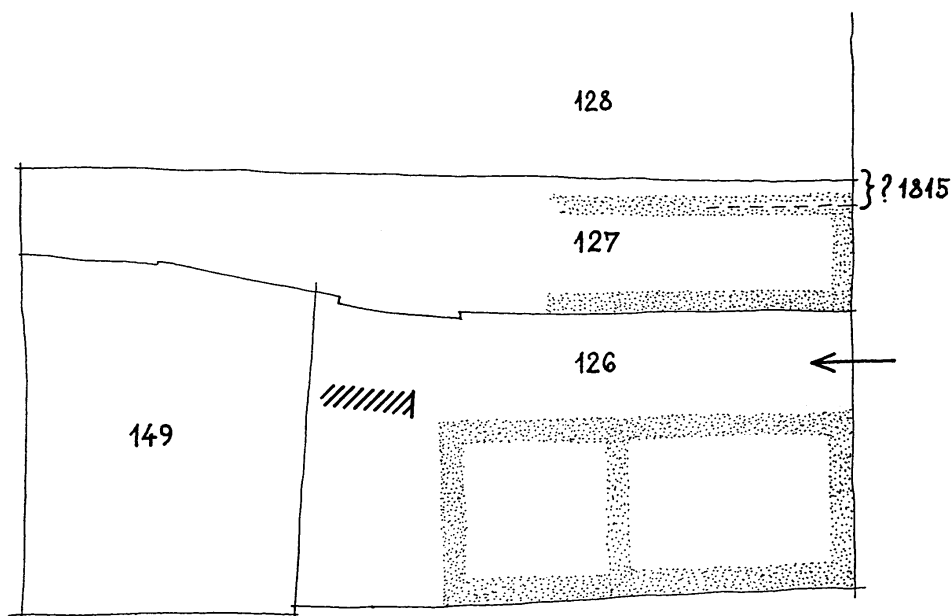
20) R. Široký, Pitná, užitková a odpadní voda v raně novověké Plzni. Přehled problematiky. Sborník Západočeského muzea v Plzni - Historie 14/1998, s. 13.

mu dispozičnímu schématu. Budeme-li první dispoziční změnu považovat za renesanční, mohlo k opětné změně dispozice dojít již při raně barokní přestavbě. Vyloučeno však rovněž není ani to, že tato změna proběhla paralelně s pozdně barokními úpravami. Ty je možné spojovat s cenovým skokem mezi lety 1772 - 1800.

Z kulturně historického hlediska je velmi zajímavá dočasná orientace vjezdu do domu do Bezručovy ulice. Je jasné, že významnější komunikací byla vždy ulice Františkánská, do které se tedy muselo obracet hlavní domovní průčelí. Vyplývá z toho, že po zmenšení parcely oddělením sousedního čp. 127, musely být v hlavním průčelí umístěny důležitější komponenty dispozice než vjezd. Nepochybně to souviselo s preferencemi, jež závisely na druhu řemesla či obchodu, který byl v domě provozován.

ZÁVĚR

Sledovaný dům je dokladem objektu, při jehož mladších přestavbách byly radikálně zasaženy konstrukce starších fází. Právě v takovém případě se ukázala spolupráce stavebně historického průzkumu s archeologickým výzkumem jako velmi produktivní. Archeologický výzkum podpovrchových struktur nepřinesl, jak by se dalo předpokládat, jen identifikaci lokační fáze, ale podstatným dílem přispěl i k poznání novověkého vývoje. Bez propojení stratigrafie podpovrchových a nadpovrchových struktur by se však výsledný obraz stavebního vývoje získat nepodařilo. Nevyjasněné momenty stavebních dějin sledovaného domu upozornily na palčivost absence dalších speciálních analýz, především archivního průzkumu a dendrochronologického datování dřevěných konstrukcí. Nejjasnější absolutní chronologii má nejstarší úsek stavebních dějin, pro který přinesla datovací opory archeologie. Nejistoty v mladším období vývoje do-

Obr. 17: Plzeň, čp. 126. Rekonstrukce schématu půdorysu gotického průjezdového domu, šrafovane zjištěná část zahřebeného objektu s dřevohliněnou konstrukcí (kresba J. Anderle).

mu, které se dotýkají i zásadních změn, jsou způsobeny absencí absolutních historických dat, které nepochybně mohl přinést archivní průzkum a dendrodatování. Prezentovaný příklad prokázal, že výpověď plnohodnotné archivní rešerše nelze nahradit použitím historického místopisu. Absence datování dřevěných konstrukcí a prvků je o to bolestivější, že tyto při rekonstrukci objektu, která byla podnětem pro oba průzkumy, bez výjimky zanikly.

Je nutné rovněž poznamenat, že provázanost obou průzkumů byla podnícena odborným zájmem obou autorů, nikoliv požadavkem orgánů památkové péče. Jednotlivé druhy památkových průzkumů mají v současné legislativě různou oporu a probíhají často na základě odlišných podnětů. Rozvoj památkové péče (či průzkumu památek) jako vědního oboru však stále více vyvolává potřebu koordinace jednotlivých druhů průzkumů prováděných při rekonstrukcích památkových objektů. V této souvislosti je třeba zamyslet se nad otázkou, jak zajistit jejich optimální koordinaci a souhrnný výsledek.

ENTWICKLUNG DES HAUSES KONSKR.-NR. 126 IN PLZEN/PILSEN. EIN VERSUCH UM EINE INTERDISZIPLINÄRE UNTERSUCHUNG DES DENKMALS

Die vorgelegte Arbeit präsentiert an dem Beispiel der Untersuchung eines Pilsener Bürgerhauses die Nötigkeit der gegenseitigen Zusammenarbeit der verschiedenen Typen der spezialisierten Untersuchungen. Das Pilsener Haus Konskr. - Nr. 126 befindet sich in seiner erhaltenen spätbarocken Gestalt an der Ecke der Gassen Františkánská und Bezručova. Als Anregung zum Kennenlernen der historischen Entwicklung der Häuser wurde eine rasante Rekonstruktion dieses Komplexes, die im Jahre 1999 durchgeführt wurde.

Durch eine archäologische und baugeschichtliche Untersuchung wurden über die Bauentwicklung des Hauses folgende Erkenntnisse erworben (Abb.3):

Die Lokationsbesiedlung der Parzelle, ca 1300 - 1350. In dem Hausflur wurden einige Schichten der überwiegend Kommunikations-Herrichtungen und des Unrates nachgewiesen. Die älteste Kommunikations-Herrichtung wurde wahrscheinlich schon um 1300 durchgeführt. Die Raumeinteilung der Verbauung kann man nicht feststellen.

Die gotische Verbauung der Parzelle, nach 1350. Der Hauskern befand sich in dem linken Eckteil der Parzelle, er wurde mit dem Giebel in die Františkánská-Gasse orientiert. Es ist ein ursprünglich flachgedeckter Keller erhalten geblieben, dessen Fundament ältere Schichten zerstört hat.

Der Wasserleitungsanschluss, nach 1532. Er lieferte das Wasser von der Františkánská-Gasse und wurde wahrscheinlich in den Hausflur gelegt. Er mündete in eine Abnahmestelle, die in dem hinteren Teil des linken Traktes plazierte wurde.

Die erste Dispositionsänderung von Renaissance-Elementen begleitet (?). Im rechten Trakt wurden zwei Räume errichtet. Der vordere Raum ist mit Resten eines hochwertigen Fußbodens und des Innenverputzes nachgewiesen, der hintere Raum mit Resten eines weniger hochwertigen Fußbodens und der geschwärtzten Innenwand des Rauchabzuges im Stockwerk. Die Herstellung dieser Räume ist stratigraphisch jünger als die Legung des Wasserleitungsanschlusses. In dieser Phase wurde der Keller des Hauskernes in dem linken Trakt eingewölbt und es wurde in ihn der bestehende Eingang auf der Westseite errichtet. Diese Hausdisposition musste durch eine Hausdurchfahrt von der Bezručova-Gasse in dem hinteren Teil des linken Traktes zugänglich gemacht werden.

Barocke Änderungen der bestehenden Disposition. Im linken Trakt wurde ein einstöckiger, dreiteiliger Kern nachgewiesen, an den ein Anbau mit einem leichten, wahrscheinlich Fachwerkstockwerk angeschlossen hat. Es wurde der Dachstuhl mit verschalenen Giebeln errichtet.

Zweite Dispositionsänderung. An Stelle der Räume in dem rechten Trakt wurde wieder ein Hausflur errichtet.

Spätbarocke Herrichtungen. Das Haus bekam einen neuen Giebel zu der Františkánská-Gasse, es entstand die resultierende Disposition des Hauses. Auf die rechte Seite des Hausflures wurde die Treppe zu dem Stockwerk eingelegt, es wurde der bestehende Eingang in den Keller erbaut. In dem Stockwerk entstand eine neue, kleinere schwarze Küche.

Die Entwicklung der Parzelle des Hauses Kónskr. - Nr. 126 im breiteren Kontext. Die Grundlage der Entwicklung der Parzellierung an der verfolgten Ecke war zweifellos eine große Eckparzelle. Von ihr hat sich spätestens am Anfang des 16. Jahrhunderts das schmale Grundstück des Nachbarrhauses Kónskr. -Nr. 127 getrennt. In der weiteren Phase ist es zu der Trennung der kurzen Parzelle des Hauses Kónskr. - Nr. 149, das in die Bezručova-Gasse orientiert wird, gekommen.

Einige Fragen der Bauentwicklung sind aber, hinsichtlich der Abwesenheit weiterer spezialisierten Untersuchungen (dendrochronologische Datierung, archivalische Recherchen), ungenügend aufgeklärt geblieben.

Die Datierung und Dispositionsverbindungen des Wasserleitungsanschlusses. Die Anfänge des Pilsener Wasserleitungssystems werden kurz vor 1532 gelegt. Zu dem Bau der Haus-Wasserleitungsanschlusses musste also nach diesem Datum kommen. Die Haupt-Abnahmestellen der Stadtwasserleitung waren die Brunnen auf dem Platz. Lange Zeit war zur Verfügung nur ein einziger in der nordwestlichen Ecke des Platzes, ein weiterer wurde nach 1682 in der südwestlichen Ecke erbaut. Das Haus wurde evident an die Wasserleitung, die durch die wichtigere Františkánská-Gasse führte, angeschlossen. Ein Interpretierungsproblem ist eine Nachricht aus dem Jahre 1737, laut der dem Franziskanerkloster die Errichtung eines Anschlusses an den jüngeren Brunnen erlaubt wurde. Sofern also die Anfänge der Wasserleitung in der Františkánská-Gasse mit dieser Begebenheit verbunden würden, müsste dieser Wasserleitungsanschluss erst nach diesem Datum errichtet werden. Es ist aber gleichfalls möglich, dass schon früher die Wasserleitung direkt an das Wasserwerk, beziehungsweise an einen älteren Brunnen, angeschlossen wurde. Die Nachricht aus dem Jahre 1737 würde dann nur den Umbau der bisherigen Leitung betreffen.

Die Datierung der ersten Dispositionsänderung. Es ist möglich den Terminus post quem dieser Begebenheit problemlos zu bestimmen, es ist das erwähnte Jahr 1532. Unklar ist jedoch die obere Grenze der möglichen Zeitspanne. Auf Grund des Charakters des Innenverputzes

und des Eingangs in den Keller, kann man diesen Umbau als Renaissance-Umbau klassifizieren. Die Anwendung der erwähnten Elemente kann man wohl in dem konservativen Pilsener Milieu selbst an den frühbarocken Bauten nicht ausschließen. In diesem Fall könnte die erste Dispositionsänderung mit nachgewiesenen frühbarocken Herrichtungen zusammenhängen. Die Lösung dieses Problems konnte die dendrochronologische Datierung des Dachstuhls bringen. Mit dem frühbarocken Umbau kann man die Erhöhung des Hauspreises zwischen 1713 - 1726 verbinden.

Die Datierung der zweiten Dispositionsänderung. Noch weniger Stützen haben wir für die Datierung des Rückkehrs zu dem Hausflur- Dispositionsschema. Falls wir die erste Dispositionsänderung für eine Renaissanceänderung halten werden, konnte zu der nochmaligen Änderung der Disposition schon bei dem barocken Umbau kommen. Es ist wohl auch nicht ausgeschlossen, dass diese Änderung parallel mit spätbarocken Herrichtungen verlief. Die kann man mit einem Preissprung zwischen 1772 - 1800 verbinden.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Plzeň/Pilsen. Ausschnitt aus der indikativischen Skizze des stabilen Katasters (1839). Das Haus Kónskr. - Nr. 126 ist mit einem Pfeil bezeichnet (SÚA Prag, IS, Plz 368).

Abb. 2: Plzeň/Pilsen. Fassaden der Häuser Kónskr. - Nr. 126 und 127 aus der Františkánská-Gasse, vor 1911 (Westböhmisches Museum in Pilsen, Reprofoto K. Kašák).

Abb. 3: Plzeň/Pilsen. Grundriss des Hauses in drei Schnittebenen mit der Bezeichnung der Interpretierung der Bauentwicklung, der Funde der baugeschichtlichen Untersuchung und Sonden der archäologischen Untersuchung. 1 – gotisches Mauerwerk, 2 – Spätrenaissance-Mauerwerk (?), 1. Dispositionsänderung, 3 – vorausgesetzte 1. barocke Etappe, 2. Dispositionsänderung, a – spätgotisches Portal in der sekundären Lage im Keller, b – geschwärtzte Fläche an der Parzellenwand, c – Stratigraphie des Anschlusses des Ofens, d – Bundbalken mit dem Beleg der älteren leichten Konstruktion der Hofwand, 1 bis 5 – Sonden der archäologischen Untersuchung, der Ausmaß ist punktiert bezeichnet.

Abb. 4: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Der Hausflur in der Zeit der archäologischen Untersuchung (Foto R. Široký, 1999).

Abb. 5: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Geschwärtzte Parzellenwand im 1. Stock (Foto J. Anderle, 1999).

Abb. 6: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Stratigraphie des Anschlusses des Ofens in dem Raum 203 im 1. Stock. Öffnung: 1 – ältere barocke, 2 – spätbarocke, 3 – klassizistische (Zeichnung J. Anderle, 1999).

Abb. 7: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Zusammensetzung der Decke in dem Raum 202 im 1. Stock (Foto J. Anderle, 1999).

Abb. 8: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Schnitt durch den Dachstuhl über dem westlichen Teil des Hauses mit dem Detail des Bundbalkens (Zeichnung J. Anderle).

Abb. 9: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Dachstuhl des vorderen Hauses, Gesamtblick nach Westen (Foto J. Anderle, 1999).

Abb. 10: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Dachstuhl des vorderen Hauses, Detail des Dachstuhls bei dem östlichen Giebel mit dem Beleg der fehlenden 1. Vollgebinde, (Foto J. Anderle, 1999).

Abb. 11: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Harris - Matrix der stratigraphischen Beziehungen in den Sonden 2 – 5 im Hausflur.

Abb. 12: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Grundriss der frühneuzeitlichen Strukturen in den Sonden 3 – 5 in dem Hausflur mit ausgewählten Profilen (Zeichnung D. Mertl).

Abb. 13: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Massen-Vertretung der keramischen Klassen in den ausgewählten Kollektionen.

Abb. 14: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Überreste des eingegangenen Raumes, der in dem vorderen Teil des Hausflurs entdeckt wurde (Fußboden, Verputz, Trennwand), Ansicht von Osten (Foto R. Široký, 1999).

Abb. 15: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Südliches Profil der Sonde 1 auf dem ehemaligen Hof (Zeichnung D. Mertl).

Abb. 16: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Auswahl der Funde aus den mittelalterlichen Schichten. 1: Schicht 37.2: Schicht 47. 3-5: Schicht 49.6: Schicht 08.7: Schicht 06.8: Schicht 05 (Zeichnung L. Nohovcová).

Abb. 17: Plzeň/Pilsen, Kónskr. - Nr. 126. Rekonstruktion des Schemas des Grundrisses des Durchfahrtshauses, schraffiert der festgestellte Teil des abgetieften Objektes mit der holzlehmigen Konstruktion (Zeichnung J. Anderle).

(Übersetzung J. Kroupová)